

maar wel diegene die bestaat zoals ze is – de realiteit van een actie en van een lotsbestemming.

Daarom zijn zij levend en zijn wij dood. Daarom moeten wij in onze ogen eerst de realiteit van de oorlog redden en die (meelijwekkende) realiteit in zekere zin opleggen aan hen die eronder te lijden hebben, maar die er, midden in de oorlog en de wanhoop zelf, niet echt in geloven.

Susan Sontag bekent in haar commentaren dat de Bosniërs zelf niet echt geloven in de wanhoop die hen omringt. Uiteindelijk vinden ze heel die situatie irreëel, waanzinnig, onbegrijpelijk. Het is een hel, maar een in zekere zin hyperreële hel, die nog hyperreëler wordt door de mediatieke en humanitaire afmatting, aangezien die de houding van de hele wereld tegenover hen nog onverstaanbaarder maakt. Op die manier leven zij in een soort waanvoorstelling van de oorlog – gelukkig maar trouwens, anders zouden zij de oorlog nooit kunnen verdragen. Niet ik zeg dat, zij zeggen het zelf.

Maar Susan Sontag, die uit New York komt, moet beter dan zij weten wat de realiteit juist is, aangezien zij hen heeft aangeduid

om haar te belichamen. Of misschien eenvoudigweg omdat zij en de hele westerse wereld, die realiteit het meest ontbeert. Men moet zich opnieuw een realiteit gaan maken daar waar het bloedt. Al die 'gangen' die wij graven om hen onze levensmiddelen en onze 'cultuur' te laten worden zijn in feite wanhoopsgangen waarlangs wij hún levendige krachten en de energie van hun ellende importeren. Nog maar eens een ongelijke ruil. Zij putte uit de radicale desillusie van het reële (inbegrepen van het principe van politieke rationaliteit dat ons beheerst, en dat wel degelijk deel uitmaakt van het Europees realiteitsprincipe) een soort tweede moed, de moed om datgene wat geen zin heeft te overleven. En die mensen gaat Susan Sontag overtuigen van de 'realiteit' van hun lijden, terwijl ze die 'realiteit' ondertussen uiteraard culturiseert, thetraliseert opdat ze zou kunnen dienen als referentiepunt voor het theater van de westerse waarden waaronder de solidariteit.

Maar het gaat hier niet om Susan Sontag zelf. Zij is slechts de wereldse illustratie van een situatie die voortaan algemeen verspreid is. De ongevaarlijke en machteloze intellectuele

212-xxx-xxxx INMARSAT: FAX NO: 011-xxx-xxxxx SUBJECT: REQUEST FOR PROTECTION OF INFORMAN

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA

DELCUVELLERIE: Ik zou nog iets willen toevoegen. Aan het einde van zijn leven - ik geloof dat het in *De gesprekken van Darmstadt* was - heeft Brecht gezegd: 'Diegenen die theater willen maken om aan te tonen dat de wereld veranderbaar is, moeten zich in de eerste plaats niet met theater en met esthetiek bezighouden. Laat die eerst links liggen.' Wij hebben niet opgehouden daaraan te denken. In de eerste plaats zijn wij zonder vooroordelen aan het werk gegaan en dat lijkt mij heel belangrijk. In Avignon bijvoorbeeld was er een man die na de eerste zin van Yolande waarin ze zegt 'Ik

ben geen actrice', luidruchtig de zaal verliet. Dacht hij: 'Ben ik niet in het theater?' Daar zit iets heel 'moreels' in, maar ook iets dat veel dieper gaat. 'We gaan u meenemen naar elders, naar een andere plek... Als u niet bereid bent dat te aanvaarden en dingen te ontvangen, dan is er een probleem.' Wij hebben dezelfde houding aangenomen tegenover het onderwerp dat we wilden herscheppen. We wilden zonder vooroordelen zijn en ons niet meteen afvragen: 'Wat is de goede vorm hiervoor?' We wilden stap voor stap dingen ontdekken, oplossingen zoeken en de moeilijkheden overwinnen.' >>

4 9

1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

DEPUTIES OF OPPOSITION PARTIES COMING TO CEREMONIES AND BELGIAN SOLDIERS. THEY HOPED TO PROVOK

HOE VERTEL JE EEN MASSAMOORD?

In 'Honderd jaar eenzaamheid' beschrijft GABRIEL GARCÍA MARQUEZ de moord op zo'n drieduizend arbeiders uit de bananenindustrie. José Arcadio Segundo is de enige overlevende. Een fragment.

'Er zijn nu vijf minuten voorbijgegaan,' zei de kapitein op dezelfde toon. 'Nog één minuut en dan openen wij het vuur.'

José Arcadio Segundo baadde in het kille zweet. (...) Dronken van de spanning en van de prachtige diepte van deze stilte en tegelijkertijd overtuigd dat deze menigte, geheel in de ban van de dood, door niets of niemand in beweging kon worden gebracht, ging José Arcadio Segundo op zijn tenen staan en verheef voor het eerst van zijn leven zijn stem. 'Schoften!' schreeuwde hij. 'Die ene minuut

krijg je van ons cadeau!'

Na die kreet gebeurde er iets wat hem geen schrik maar een soort van hallucinatie bezorgde. De kapitein gaf bevel tot vuren en veertien machinegeweren gehoorzaamden onmiddellijk. Maar het leek allemaal niet meer dan een klucht. Het was alsof de machinegeweren geladen waren met losse flodders, want men hoorde hun gretige geknetter en men zag hun fel oplichtend vuurspuwen wel, maar niet de minste reactie, geen stemgeluid, zelfs geen zucht viel te bespeuren onder de samengepakte menigte die als versteend leek in een plotseling verkregen onkwetsbaarheid. (...)

Meerder stemmen schreeuwden tegelijkertijd: 'Ga liggen! Ga liggen!'

De mensen van de eerste rijen hadden dat al gedaan, weggevaagd door de vlagen mitrail-

leurvuur. De overlevenden gingen niet op de grond liggen, maar probeerden naar het pleintje terug te keren en toen zwiepte de paniek met zijn drakenstaart en liet hen in één hechte golf opbotsen tegen de andere hechte golf die in tegenovergestelde richting kwam, in beweging gezet door het zwiepen van de drakenstaart in de tegenoverliggende zijstraat, waar de machinegeweren eveneens zonder ophouden vuurden. Zij zaten in de val en wervelden rond in een gigantische maalstroom die langzaam maar zeker afnam tot aan zijn eigen epicentrum omdat de randen - al draaiende en als bij het schillen van een ui - systematisch werden afgesneden door de onverzadigbare en methodisch werkende messen van het mitrailleurvuur (...)